

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Year: 5 - Number: 17 p. 191-200, Autumn 2021

Covid-19 Pandemisi Sonrası Konut İç Mekân ve Peyzaj Tasarımında Ulrich'in Destekleyici Tasarım Teorisi Yaklaşımı *Ulrich's Supportive Design Theory Approach in Residential Interior Space and Landscape Design After The Covid-19 Pandemic*

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.946190>

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
01.06.2021

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
22.08.2021

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
29.09.2021

Asya Studies

Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem Çetin
Yaşar Üniversitesi, Mimarlık
Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre
Tasarımı Bölümü

cigdem.cetinkaya@yasar.edu.tr

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-0585-6989>

Dr. Öğr. Üyesi Filiz Çetinkaya
Karafakı

Ankara Üniversitesi, Beypazarı
Meslek Yüksekokulu, Seyahat-
Turizm ve Eğlence Bölümü
filizcetinkaya@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0001-6710-4224>

Öz

Tasarım ihtiyaçlarla estetiğın doğru şekilde birleştirilmesi üzerine geliştirilmiş bir hipotezdir. Tasarım mekanda yaşanabilecek sorunları henüz ortaya çıkmadan ortaya koyup çözmeyi amaçlar. Bu noktada hem ihtiyaçların hem de mekanda zamanla gerekecek değışiklikler için alınacak tasarım kararlarının doğru tespiti önemlidir. Mekan kullanım değışikliğini ve yeni tasarım kararlarını gerektirecek sebepler çok çeşitlidir. Mekan kullanımı ihtiyacındaki, kullanıcı sayısındaki, kullanım süresindeki değışiklikler gibi değışikliklerin yanında mekânın içinde bulunduğu çevresel değışiklikler de mekân tasarımı etkilemektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan ve tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 pandemisi küresel bir afet olarak mekânların kullanımını üzerinde etkili olan ciddi bir değışiklik sebebidir. Çünkü yaşanan pandemi sonrası insanların günlük ihtiyaçları ve yaşam şekilleri değışişmiş ve elbette ki bu değışiklikler yaşam mekânları olan konutlarına da yansımıştır. İnsanların mümkün olduğu günlerini konutlarında geçirmek zorunda kalmaları konutların yaşama, çalışma, eğitim alma, eğlenme, dinlenme gibi faaliyetlerin hepsini gerçekleştirebilecekleri mekânlar olarak yeniden tasarlanmasını gerektirmiştir.

Bu çalışmanın amacı sırasıyla COVID-19 salgını sonrası konut iç mekân ve konuta ait peyzaj alanında değışen mekansal ihtiyaçları ortaya koymak ve geliştirilecek tasarım yaklaşımlarıyla bu ihtiyaçların karşılanabileceğini ve kullanıcının fiziksel, psikolojik ve sosyal bağlamda iyi olma halinin pekiştirilebileceğini belirtmektir. Bu amaçla çalışmada Ulrich'in Destekleyici Tasarım Teorisi'nin bileşenleri irdelelenmiş ve COVID-19 pandemisi sonrası değışen mekân ihtiyaçlarına göre teorinin bu alanlara uyarlanması sağlanmıştır. Bu çalışma ile iyi olma kavramının irdelelenmesi, bu amaca yönelik insan gereksinimlerini dikkate alarak somut öneriler sunulması ve gelecekteki benzer çalışmalara önderlik edilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca bu çalışma, iç mekân ve peyzaj tasarımının ayrılmaz bir parçası olarak değışimin ve değışime ayak uydurmanın gerekliliğine ışık tutmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19 Pandemisi, İç Mekan Tasarımı, Peyzaj Tasarımı, COVID-19 Pandemisi ve Tasarım

Abstract

It is a hypothesis developed on the correct combination of design needs and aesthetics. The design aims to reveal and solve the problems that can be experienced in the space before they occur. At this point, it is important to determine both the needs and the design decisions to be taken for the changes that will be required in the space over time. The reasons that will require space use change and new design decisions are very diverse. In addition to changes such as changes in the need for use of space, the number of users, and the duration of use, environmental changes in the space also affect the design of the space. The COVID-19 pandemic, which emerged at the end of 2019 and affected the whole world, is a serious cause of change that has an impact on the use of spaces as a global disaster. Because after the pandemic, people's daily needs and lifestyles have changed, and of course, these changes have also been reflected in their residences, which are their living spaces. The fact that people have to spend their days in their houses as much as possible necessitated the redesign of the houses as places where they can perform all activities such as living, working, getting education, having fun and resting.

The aim of this study is to reveal the changing spatial needs in the residential interior and residential landscape after the COVID-19 epidemic, respectively, and to state that these needs can be met with the design approaches to be developed and the user's physical, psychological and social well-being can be reinforced. For this purpose, the components of Ulrich's Supportive Design Theory were examined and the theory was adapted to these areas according to the changing space needs after the COVID-19 pandemic. With this study, it is aimed to examine the concept of well-being, to present concrete suggestions by taking into account the human needs for this purpose, and to lead similar studies in the future. In addition, this study aims to shed light on the necessity of change and adapting to change as an integral part of interior and landscape design.

Keywords: COVID-19 Pandemic, Interior Design, Landscape Design, COVID-19 Pandemic and Design

Citation Information/Kaynaka Bilgisi

Çetin, Ç. ve Çetinkaya Karafakı, F. (2021). Covid-19 Pandemisi Sonrası Konut İ Mekân ve Peyzaj Tasarımında Ulrich'in Destekleyici Tasarım Teorisi Yaklaşımı. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 5(17), 191-200.

GİRİŞ

Mekan tasarımı disiplini var olduğu günden itibaren insanı odak noktasına almış, onun ihtiyaçlarını karşılamayı amaç edinmiş kompleks bir disiplindir. Bu nedenle insan ihtiyaçlarını analiz etmek, bu ihtiyaçlara yönelik tasarımlar oluşturabilmek, mekan tasarımının birincil sorunsalıdır. İhtiyaçları karşılamak, bireyin o mekandaki iyilik durumunun devamı için gereken önkoşuldur. Bireylerin buldukları mekanda rahatsız hissetmemeleri, iyi hissetmeleri anlamına gelmemektedir. Bu nedenle mekan tasarımcıları için temel hedef kullanıcı gereksinimleri doğrultusunda kullanıcıyı iyi hissettirebilecek mekan tasarımları üretmektir.

Mekan tasarımı, belirlenen m²'ler içinde olabilecek optimum yaşam koşullarını sağlamak üzere tasarımcının uğraş verdiği dinamik süreçli bir disiplindir. Mekan tasarımının mekan kullanıcısının hayatı üzerinde tahmin edilenden daha büyük bir etkisi vardır (Manzini, 2014: 62), Çağdaş tasarımın temellerinin atılmasında tasarımın politik ve sosyal yönünün etkisi büyüktür. Buna ek olarak Papanek (1971:4) tasarımcıların insan toplulukları üzerinde sosyal bir etkisinin olması gerektiğini savunmaktadır.

Mekan tasarımı insan ihtiyaçlarına göre şekillenir. Ancak insan ihtiyaçları tarihsel süreç içinde çok fazla farklılık göstermiştir. Bu ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olarak da mekan gereksinimleri çeşitlenmiş ve değişmiştir. COVID-19 pandemisine kadar yaşanan hızlı kentleşme hareketleri insanların iş temposunu ağırlaştırması insanların günlük yaşamlarını konutlarından daha çok iş yerlerinde ya da genel olarak konut dışı alanlarda geçirmelerine sebep olmuştur. Dolayısıyla konutlar, kısa zaman aralıklarında azalan ihtiyaçlara minimal düzeyde cevap veren mekanlar haline dönüşmüştür. Ancak bu durum dünya genelinde Aralık 2019 yılından itibaren yaşanan COVID-19 pandemi süreci ile birlikte tersine dönmüştür. Pandemi ile birlikte konutlarına kapanan insanlar tüm günlük gereksinimlerini kendi konutlarında gidermek zorunda kalmışlardır. Konutlar konutu kullanan her birey için birer çalışma, sosyalleşme, dinlenme, yemek yeme, uyuma, oyun oynama vb. işlevleri içinde barındıran kompleks birer yaşam alanı haline dönüşmüştür. Dolayısıyla COVID-19 pandemisi öncesi gereken mekan büyüklüğü ve çeşitliliği, COVID-19 pandemisi sonrası ile aynı değildir. Artık artan mekan çeşitliliğine aynı m² içinde cevap bulmaya çalışmak, mekan tasarımcılarının geleneksel yöntemlerin dışına çıkarak mekanları tasarlamaları gerekliliğini gerektirmektedir.

COVID-19 pandemisinin bir diğer olumsuz etkisi ise hastalık kaynaklı kaygı hali, kapalı alanlarda kalma zorunluluğu, kısıtlanan sosyal hayat gibi faktörlerden kaynaklanan insanların stres düzeyindeki artıştır. Sadece hastalığa bağlı stres değil, eve kapanmanın yaşam üzerinde özellikle sosyal işlevsellik üzerindeki olumsuz sonuçları bireyler üzerinde stres yaratmaktadır (Droit-Volet vd., 2020:3). Yapılan bir çalışmada, insanların sınırlanmış hissetmeleri can sıkıntılarını arttırmakta, zamanın yavaşlaması ve düşük uyarılma düzeyi nedeniyle yine stres seviyelerinin arttığını göstermektedir (Brooks vd., 2020: 916). Benzer bir çalışmada; sosyal izolasyon, algılanan tehlike, belirsizlik, fiziksel rahatsızlık, ilaç yan etkileri, virüsün başkalarına bulaşma korkusu ve sosyal medyadaki olumsuz haberler nedeniyle COVID-19 hastalarının yalnızlık, öfke, kaygı, depresyon, uykusuzluk ve travma sonrası deneyimler yaşadıklarını savunmaktadır (Bo vd., 2020: 1052). Özellikle günlük hayatlarının çoğunu konutlarında geçirmek durumunda kalan insanlar mekan kaynaklı olumlu ve olumsuz parametreleri geçmiş dönemlere göre daha çok hissetmeye başlamışlardır. Dolayısıyla konut içi ve yakın çevrelerindeki peyzaj alanlarının COVID-19 pandemisinin insanlar üzerinde yarattığı stresi şiddetlendirme ve azaltma yönünde etkisi de giderek artmaktadır. Bu bağlamda henüz az sayıda çalışma olsa da, Jurblum, Ng ve Castle (2020:780) uzun süreli izolasyon süreçleriyle başa çıkma stratejilerini değerlendirmiş; hobilerin, boş zaman etkinliklerinin ve mesleki işlerin, dikkati çevreden uzaklaştırarak ve bireyi örgütsel bir amaca katkıda bulunduğu hissini yaşatarak bu süreçte rahatlatmaktadır. Televizyon programları izlemek, film izlemek, kitap okumak gibi herhangi bir amaca yönelik olmayan aktiviteler ise yararlı dikkat dağıtma stratejileri olarak, amaca yönelik aktiviteler ile birlikte kullanıldıklarında bireylerin stresleri üzerinde olumlu etki sağlamaktadır. Dolayısıyla, bu aktiviteleri destekleyecek konut içi ve yakını peyzaja yönelik müdahaleler bireyler üzerinde olumlu sonuçlar yaratacaktır. Daha fazla güneş ışığı almak ve görsel sanatlar ve iç mekan mobilyalarını yenilikçi bir şekilde kullanmak, doğal ortamla entegrasyon fizyolojik stres belirteçlerini azaltmanın yanı sıra psikolojik faydaların da kaynağıdır (Jurblum, Ng ve Castle, 2020: 781).

COVID-19 pandemisi sonrası konut ve konut peyzajının bireylerin hayatı üzerindeki etkisi önemli ölçüde artmıştır. Çalışma kapsamında Şekil 2 Faz1'de de belirtildiği üzere, bu alanlarda bireylerin gereksinimleri değişmiştir. Daha esnek kullanılabilen, modüler, çok yönlü mekan ve mobilya anlayışları ön plana çıkmıştır. Örneğin; aktif iş hayatı olan insanlar kısa bir süre içinde tüm iş hayatlarını eve taşımak zorunda kalmış bu durum konutların, iş hayatını da yürütecek mekanlar olarak ikincil bir ihtiyaç için de

tasarlanmasını gerektirmiştir. Gerekli durumlarda ofis ihtiyacını karşılamak üzere, konut içi sirkülasyon alanlarında depolama, ev, ofis birlikteliği sağlanabilir. ihtiyaç halinde ev-ofise dönüşebilecek şekilde tasarlanabilir (Ensarioğlu, 2020: 1675). Benzer şekilde ülkelerin aldığı yarı kapanma ve tam kapanma kararları hemen hemen tüm restoranların faaliyetlerini yalnızca paket servis hizmeti ile sınırlandırmış, insanların kısa süreli de olsa vakit geçirdikleri yerler olan kafe ve barlar tamamen kapanmıştır (Gürsoy ve Geng-Qing, 2020: 527). Bu durum insanların konutlarındaki yeme içme faaliyetlerini günlük rutin halinden çıkarıp ilgili mekan ünitelerini uzun süre vakit geçirilecek mekan parçaları olarak tasarlamasına sebep olmuştur. Eğitim alan konut kullanıcılarının da tüm eğitim gerekliliklerini konutlarına taşımış olması verilebilecek farklı bir örnektir. Tüm bunların yanında evde kalma kısıtlamaları insanların rekreatif faaliyetlerini de kısıtlamıştır. Pandemiden sonra konuta ait peyzaj alanları ya da konut yakın çevresindeki açık-yeşil alanlar konut kullanıcıları için çok daha önemli hale gelmiştir. Çünkü yeşil alanla olan ilişki insanların hem fiziksel hem de psikolojik sağlıklarına iyi gelmektedir.

Poortingaa, (2021: 211), özellikle COVID-19 pandemisinin zirve yaptığı ciddi sokağa çıkma kısıtlamalarının yürürlüğe girdiği dönemlerde konuta ait peyzaj alanlarının ve yürüyerek 10 dakikada ulaşılabilen yeşil alanların sağlığın temini için çok büyük koruyucu etkiye sahip olduğunu belirtmektedir. Aynı çalışma, erkeklerin kadınlara göre yeşil alanları daha çok kullandığına da dikkat çekmektedir. Çalışmanın sonucunda hem kamusal yeşil alanların hem de özel yeşil alanların kriz zamanlarında sağlık ve iyi olma hali için çok önemli kaynaklar olduğu vurgulanmaktadır. Yeşil alanların insanların sağlık ve iyi olma hali düzeyine etkilerinin araştırıldığı bir diğer çalışmada ise yeşil alanların hipertansiyon, astım, koroner kalp rahatsızlığı ve felç gibi hastalıkların önlenmesinde etkili olduğu (Bennett ve Jones, 2018: 628), ayrıca psikolojik hastalıkların iyileşme sürecinde de pozitif etkilerinin olduğu vurgulanmaktadır (White vd., 2017: 77). Aynı çalışma, düzenli olarak doğa ile ilişki kuran bireylerin daha mutlu olduğunu göstermektedir. Çünkü doğa stresli süren hayat ile insan arasında bir tampon görevi görmektedir (Hazer vd., 2018: 47). Yeşil alan kullanımının kişilerin günlük kortizol seviyelerini düşürdüğü de çalışmalarla ortaya konulmuştur (Poortingaa, 2021: 211).

1. İNSAN İHTİYAÇLARI VE MEKANLARIN ŞEKİLLENMESİ

Mekanlar insanları zevkli ve anlamlı deneyimlerle meşgul edebilir ve böylelikle onların mutlulukları üzerinde olumlu etkiye sahip olabilir. Bu noktada öncelikle insan ihtiyaçları belirlenmelidir. Çünkü mekanların şekillenmesinde gerekli olan bileşenlerin başında mekan kullanıcılarının ihtiyaçları gelmektedir. Örneğin Maslow' un geliştirdiği ihtiyaç hiyerarşisi yaklaşımı mekan tasarımında kullanıcının ihtiyaçlarının karşılanmasının esas olduğunu belirten bir yaklaşımdır. Maslow'a göre; tasarımcıların karar verme sürecinde mekan kullanıcısının kişisel motivasyonlarını göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Teoriye göre; farklı mekan kullanıcılarına göre farklı kullanıcı ihtiyaç seviyelerinin, farklı konut beklenti seviyelerinin, dolayısıyla farklı konut niteliklerinin oluştuğu belirtilmektedir (Zavei ve Jusan, 2012: 318).

Mekanların şekillenmesinde gerekli olan insan gereksinim bileşenlerinin ortaya konulması için geliştirilen bir diğer teori ise; Kelly'nin Kişisel Yapı Teorisi'dir (Cherry, 2020). Kelly, öncelikle olayları yorumlama işlemine bir dizi kişisel yapı yeteneğinin geliştirilerek başladığını belirtmektedir. Kelly'e göre bu yapılar deneyimlerimizle ve gözlemlerimizle oluşmaktadır. Kelly Maslow'dan farklı olarak, insanların çevrelerinde karşılaştıkları olaylara verdikleri tepkilerde bilinçdışı isteklerini ve çocukluk deneyimlerini kullandıkları fikrini bir yana koymaktadır. Ona göre, insanlar bilgi toplayıp yorumlayarak bir tepki oluşturmaktadır ve insanlar dünyayı kendi merceklelerinden görüp davranışlarını, duygu ve düşüncelerini bu bağlamda belirlemektedir (Cherry, 2020).

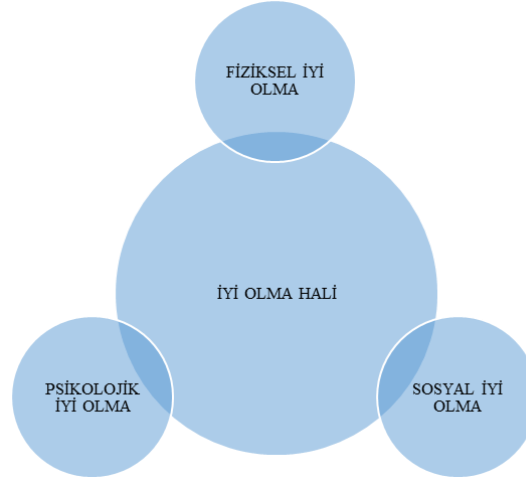
Bununla birlikte, deneysel araştırmalar, insan beklentilerinin karşılandığı ve dolayısıyla uzun vadeli mutluluğunu sağlayan durumların bir kişinin yaptığı faaliyetlerden çok kişinin içinde bulunduğu koşullarla ilgili bir sorun olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla, insan yapılı çevreyi statik bir varlık olarak görmektense istenen faaliyetleri kolaylaştıran mekanlar tasarlamaya doğru bir adım daha ileri gidebilmelidir. Başka bir deyişle, mekanlar, sakinlerine zevk ve anlam temin eden deneyimleri canlandırmayı hedefleyebilir (Petermans ve Pohlmeier, 2014: 206). Bu bağlamda, mekandan alınan tatmini nesnel ve özel iyi olma hali ile değerlendirmek daha doğru olacaktır. Ancak bu değerlendirilmeden önce iyi olma kavramını tanımlamak gerekmektedir.

İyi olma kavramı, sağlıklı olma kavramıyla birlikte kullanılan, hatta zaman zaman karıştırılan bir kavramdır. İyi olma durumu, sağlıklı olma durumunun ötesinde birtakım bileşenlerin ifadesidir. Bir bireyin herhangi bir hastalığının olmaması durumu sağlıklı olması için yeterli iken, iyi olma durumu için

artı bir memnuniyet ve mutluluk hali de gerekmektedir. Kullanıcının iyi olma hali, fiziksel iyilik durumu, bilişsel ve duygusal iyi olma durumunun birlikteliğiyle açıklanmaktadır (Grigoriou, 2019: 1-192).

İyi olma durumunda kişi;

- Fiziksel olarak vücudunu hafif, sağlıklı ve tazelenmiş hisseder,
- Psikolojik olarak zihni ve duyguları nettir,
- Sosyal gereksinimleri karşılanmıştır,
- Hem estetik hem de duygusal bir rahatlık hali içindedir (Şekil 1).

Şekil 1: İyi Olma Halinin Temel Bileşenleri

İyi olma halinde nesnel ve öznel olarak değerlendirilebilen yüksek bir yaşam kalitesine sahip olmak için dış koşulların ne derece karşılandığının analizi önem arz etmektedir. Ortak bir yaklaşımla nesnel iyi olma hali, ekonomik göstergeler ve sağlık göstergeleri gibi nesnel parametreler şeklinde geliştirilebilmektedir (Petermans ve Pohlmeier, 2014: 208). Nesnel iyi olma halinde bireylerin öznel değerlendirmeleri olmadan iyi oluş değerlendirmeleri yapılabilir (Constanza vd., 2007: 267). Burada amaç mekanların yaşanabilirliği ve kalitesi için nesnel olarak mümkün olan en iyi koşulları yaratmaktır. Öznel iyi olma hali için ise minimum gereksinimleri karşılamaktan öte kişiyi mutlu etmeye yönelik mekan tasarımlarını optimum düzeyde karşılamak gerekmektedir. İyi olma halinden bahsederken iyileştirici ortamlar ve kanıta dayalı tasarım üzerine yapılan araştırmalardan bahsetmek de dikkate değerdir. Ulrich (1984)'ün yaptığı çalışmaya göre, bazı ortam bileşenlerinin insanlar üzerindeki potansiyel iyileştirici etkisi bulunmaktadır. Örneğin, hastaların iyileşmesine nesnel olarak katkıda bulunmak üzere sağlık mekanlarında kullanılan ideal aydınlatma seviyesi ve yeşil varlığı hastaların ilaç kullanımları veya kalış süreleri ile doğrudan bağlantılıdır (Ulrich, 1991: 103). Aynı çalışma mekanda ilgi çekici etkinliklere fırsat verecek tasarımların yapılmasını ve mekan kullanıcılarının olumlu ilişkiler kurabilecekleri mekan bileşenlerinin tasarlanmasını çok değerli bulmaktadır.

Petermans ve Pohlmeier (2014: 212)'e göre kişiler üzerinde olumlu etki yaratan mekanlar pozitif tasarım içeren mekanlardır.

Bu mekanları tasarlamak için gerekli kriterler şu şekilde sıralanabilir;

- Önceden var olan olumsuz faktörleri azaltmak veya ortadan kaldırmak yerine mevcut olasılıkları desteklemeye ve yenilerini yaratmaya odaklanmak (Desmet ve Pohlmeier, 2013: 11),
- Pozitif tasarım çerçevesini oluşturan bileşenler arasında bir denge yaratmak,
- Kullanıcı ile kişisel bir uyumu yakalamak,
- Kişisel ve toplumsal sorunların çözümü üzerinde uzun vadeli bir etkiye sahip olmak (Petermans ve Pohlmeier, 2014: 209).

İnsanların mekan algısı mekana duydukları aidet hissiyle de bağlantılıdır. Örneğin özellikle gelişmiş ülkelerdeki insanlar, sürekli ikamet ettikleri konutları olmasa dahi vakit geçirdikleri ortamların tasarımına (ziyaretin amacı ve kalış süresi ne olursa olsun) sürekli ikamet ettikleri konutların tasarımından daha eleştirel yaklaşmaktadır (Klingmann, 2007; Petermans ve Pohlmeier, 2014: 207'den). Bu sebeple tasarımcılar konutları, ofisleri, hastaneleri vb. tasarlarken insanların refahına katkıda bulunabilecek nesnel parametreleri yerine getirmeye özen göstermelidir. Tasarımcılar bir mekanı tasarlarken ünitelerin en verimli organizasyonunu etraflıca düşünmelidirler. Bu bakış açısına göre,

mekanlar; insan karşılaşmalarının ve faaliyetlerinin gerçekleşebileceği statik ve pasif bir platform olarak kabul edilebilirler (Petermans ve Pohlmeier, 2014: 207).

Tüm bu yaklaşımların ötesinde tasarım kavramı, değinilen özellikleri ve insanların iyi olma hali bileşenlerinin ışığında mutluluk kaynağı mekanlar yaratılması için önemlidir. Doğru tasarlanmış bir mekan insanın gelişmesi için fırsat yaratacak bir platformdur. Çünkü tasarım olumlu duygulara ve optimal insan işleyişine fırsat verecek mekanlar yaratılması için bir araç niteliğindedir.

Bu yaklaşımla bu çalışmada Ulrich'in sağlık mekanlarında hastalar üzerindeki stresi azaltmaya yönelik geliştirdiği Destekleyici Tasarım Teorisi'nin bileşenleri olan kişisel kontrol (PC), sosyal destek (SS), ve olumlu dikkat dağıtıcı (PD) etkenler, COVID-19 sonrası değişen konut içi ve peyzaj alanı tasarımları için ele alınmıştır. Aynı zamanda çalışmada değişen tasarım yaklaşımlarının pandemi sürecinde bireylerin artan stres seviyeleri üzerindeki iyileştirici etkileri de değerlendirilmiştir. Ayrıca insanların günlük hayatlarında uzun süreler zaman geçirdikleri hem fiziksel hem de sosyo-psikolojik açıdan çok önemli bir yeri olan konut iç mekan ve peyzaj alanlarının pandemi sonrası değişen ihtiyaçlara cevap verebilme yeteneğinin artırılması için de Ulrich'in Destekleyici Tasarım Teorisi'nin temel bileşenlerinden yararlanılmıştır.

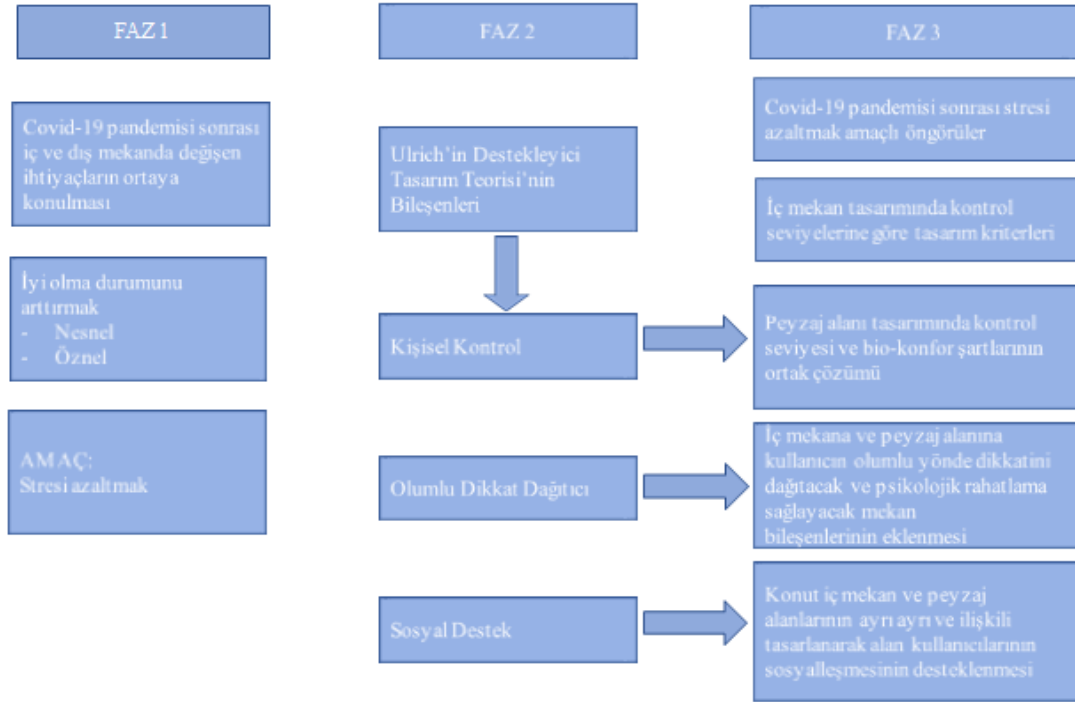
Bu çalışmanın sınırlılıklarını; COVID-19 pandemisi sonrası yeniden şekillendirilmesi gereken mekan tiplerinden olan 'peyzaj alanına sahip müstakil konutlar' oluşturmaktadır. Her ne kadar COVID-19 pandemisi sonrası çalışma konusu olan müstakil konutlar gibi birçok mekan tipinde (çok katlı konutlar, okullar, hastaneler, kamu kurum ve kuruluşları vb.) tasarım kriterleri değişmek zorunda kalsa da bu çalışmada sadece peyzaj alanına sahip müstakil konutlar ele alınmış ve demografik farklılıklar gözletilmeksizin bu konutların kullanıcılarının iyi olma gereksinimleri üzerinde durulmuştur. Bu çalışmanın COVID-19 sonrası farklı mekan tipleri için tasarım kriterlerinin yeniden şekillendirilmesinde ve farklı tip mekan organizasyonlarının tasarlanmasında tasarımcılara ışık tutması hedeflenmektedir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada öncelikle iyi olma durumu analiz edilmiş, insanların bütünsel olarak iyi olma halini destekleyecek mekan tasarım ihtiyaçları belirlenmiştir. Bu doğrultuda, kullanıcı ihtiyaçları farklı teorisyenlerin bakış açısıyla irdelenmiş sonuç olarak COVID-19 pandemisi sonrası değişen mekan ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak Ulrich'in Destekleyici Tasarım Teorisi'nin bileşenleri temel alınmıştır.

COVID-19 pandemisi sonrası mekanlarda artan stres düzeylerini azaltmak, iyi olma durumunu desteklemek ve mekanları yeni mekan kullanım dinamiklerine göre şekillendirebilmek için Ulrich'in Destekleyici Tasarım Teorisi'nin ana bileşenlerini kullanmayı hedefleyen bu çalışma, öncelikle temel insan ihtiyaçlarına ve pandemi sonrası değişen insan ihtiyaçlarına odaklanmıştır. Çünkü pandemi sonrasında insanların konutlarında ve yakın çevrelerinde uzun süreli vakit geçirmek zorunda olmaları mekan gereksinimlerini değiştirmiştir. Artık insanlar için yaşadıkları mekanların verdiği mutluluk ve konforlu yaşam koşulları eskisinden çok daha önemli hale gelmiştir. Çalışmanın bu noktasında Ulrich'in Destekleyici Tasarım Teorisi bileşenleri mekan kullanıcılarının fiziksel, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla şekillendirilmiştir. Çalışmada Ulrich' in Destekleyici Tasarım Teorisi'ne göre yorumlanan mekan ihtiyaçları için tasarım yaklaşımları geliştirilmiştir.

Çalışmanın kavramsal çerçevesi Şekil 2'de verilmiş olan diyagramdaki üç ana birleşen üzerine kurulmuştur.

Şekil 2: Kavramsal Çerçeve Diyagramı

Diyagramda görüldüğü üzere çalışmanın kavramsal çerçevesi üç ana fazda ele alınmıştır. 1.fazda; çalışmanın problem olarak gördüğü ve buna göre belirlediği amaç belirtilmiştir. Buna göre; öncelikle covid- 19 pandemisi sonrası konut iç ve dış mekanda değişen ihtiyaçlar ortaya konmuş, bu ihtiyaçların karşılanması için ilk olarak, bireyin iyi olma halini destekleyen nesnel ve öznel gereksinimleri özetlenmiştir. İyi olma durumunu azaltıcı etkisi olan ve pandemi sürecinde bireylerde artış gösteren stresi azaltmak içe çalışmanın temel amacı olarak belirlenmiştir. 2. Fazda, Ulrich'in Destekleyici Tasarım Bileşenlerini oluşturan kişisel kontrol, olumlu dikkat dağıtıcı etkenler ve sosyal destek kavramları irdelenmiş; Faz 3'te bu bileşenler; COVID-19 pandemisi sonrası konut içi ve yakın çevresi peyzaj alanları üzerinde geliştirilebilen somut öneriler ile bağdaştırılmıştır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

COVID-19 dünya halk sağlığı güvenliğini ciddi şekilde tehdit eden bir virüsdür. Virüsün tüm dünya üzerinde yayılış göstermesi ve yarattığı tahribat hastalığın Dünya Sağlık Örgütü tarafından Mart 2019'da pandemi olarak ilan edilmesine sebep olmuştur (WHO, 2019). COVID-19 sadece halk sağlığını tehdit etmekle kalmayıp tüm dünyayı dramatik bir biçimde yeniden şekillendirmektedir. COVID-19 pandemisi hastalığa yakalansın ya da yakalanmasın insanların yaşam şeklini temelden değiştirmiştir. COVID-19 pandemisi sonrası mekanlar sadece barınma ve temel hayat ihtiyaçlarımızın karşılandığı yerler olmaktan çıkmış, özellikle ülkelerin uzun süreli kapanma kararı aldığı zamanlarda insanların çalıştığı, spor yaptığı, sosyalleştiği tek yer olmuştur. Mekanlar artık insanların refahı ve ruh sağlığı üzerinde eskisinden çok daha etkilidir. Bu etki hem iç mekanın hem peyzajın morfolojik olarak değişim sürecini de hızlandırmıştır. Bu dönemde korku, can sıkıntısı, hastalığa hazırlıksız yakalanmanın verdiği negatif sonuçlar, bilgi eksikliği, mali kayıp, fiziksel aktivite yetersizliği gibi çok çeşitli sebeplerle insanlarda ruh hali değişikliği, anksiyete, sinirlilik, uykusuzluk, stres hali, alkol bağımlılığı gibi rahatsızlıklar görülmeye başlanmıştır. Günümüzde tüm dünya hastalığın sebep olduğu bu olumsuz etkileri hafifletici yollar aramaktadır. İşte bu noktada insanlar üzerinde yeniden tasarlanmış ve konforlu hale getirilmiş mekanların varlığının iyileştirici etkisi olacağı fikri önem kazanmaktadır. Çünkü son yıllarda yapılan çok sayıda çalışma iç mekan ve peyzaj tasarımının insan sağlığı üzerine çok büyük etkilerinin olduğunu göstermektedir. Yapılı çevrenin fiziksel karakteri kişinin üzerinde bulunduğu psikolojik rahatsızlıkları azaltabilecek bir performansa sahiptir (Amerio vd., 2020: 5973).

4. ULRICH'İN DESTEKLEYİCİ TASARIM TEORİSİ

Bir mekan bireyin sosyal, fiziksel ve kültürel yapısıyla şekillenir ve bireyin çevresi ile olan aktif bağının sınırı ile sınırlanır. Bu nokta Ulrich'in Destekleyici Tasarım Teorisi insan sağlığı üzerinde yapıyı çevrenin önemine vurgu yapmaktadır. Ulrich, özellikle sağlık yapılarında yürüttüğü mekan-insan sağlığı ilişkisi araştırmaları sonucunda mimari parametrelerin, mekanı kullananların sağlığı ve iyi olma hali üzerinde çok etkili olduğu belirtmektedir (Ulrich, 1991: 91-107). Öne sürdüğü bu fikri 'Ulrich'in Destekleyici Tasarım Teorisi' adı altında teorileştiren ve çeşitli bileşenler ile destekleyen Ulrich, insanların ihtiyaçlarını doğru tespit ederek yapılacak mekan tasarımlarının kişilerin stres tepkilerini azaltmada ve iyi olma halini arttırmada önemli bir yol olduğunu savunmaktadır. Daha spesifik olarak vurgulamak gerekirse stres çevresel olarak azaltılabilir hatta pozitif etki sağlanarak önenebilir. Tasarımcılar bu gereksinimlere karşılık verirken hem nesnel hem öznel düzeyde iyi olma durumunu destekleyebilir. Ulrich'in Destekleyici Tasarım Teorisi'ne göre tasarımcılar bu amaçla aşağıda belirtilen 3 temel bileşeni göz önünde bulundurmak zorundadır.

a. Kişisel Kontrol

Ulrich'in Destekleyici Tasarım Teorisi'ne göre kişisel kontrol bileşeni; bireyin çevresindeki olay ve durumları kendi isteği doğrultusunda yönlendirme isteği, kontrol etme isteği olarak tanımlanabilir. Özellikle belirli çevreler ve durumlar için (hastaneler, okullar, işyerleri vb.) mekanı kontrol edebilme bireylerin stres seviyeleri ve iyi olma durumlarının sağlanması için oldukça önemlidir (Steptoe ve Appels, 1989; Ulrich 1991: 100'den). Burada mekanı kontrol etmekten kasıt mekandaki yaşam şeklini etkileyecek her türlü çevresel etmenin kontrol altına alınabilmesidir.

COVID-19 pandemisi sonrası konut kullanıcısının artan konut kullanım süresi ve artan kaygı düzeyi yaşam mekanlarını kişisel olarak kontrol edebilme arzusunun da artmasına sebep olmuştur. Örneğin tasarımcı, mekanda kullanıcının konut içi mahremiyeti için gereken çevresel şartları kendi isteği doğrultusunda yönlendirebilmesini (yüzey özellikleri, mobilya yerleşimi ve plan yerleşimi aracılığıyla) ve hijyen gereksinimini karşılayabilmesini (uygun malzeme, doku ve uygulama aracılığıyla) sağlamalıdır. Ayrıca mekan akustik (gürültü kontrolü, yalıtım malzeme ve uygulamaları, yüzey kaplama elemanları vb.), gün ışığı ve yapay aydınlatma (doğru yönlenme, uygun açıklık kullanımı, iç ve dış gölgeleme elemanları, kaynak ışık seçimi, seviyesinin ayarlanması vb.) gibi mekan bileşenlerinin kontrol edebilmesi için uygun şartları yaratmalıdır. Bunun yanı sıra; kullanıcının bulunduğu bölgenin iklimsel verilerine göre hem iç mekanda hem peyzaj alanında etkin kullanılabilmesi için detay tasarımlar yapmalı, kullanıcının iklimi kontrol altına alması sağlamalıdır. Konutun peyzaj alanında konut mahremiyetini gerektirecek perdeleme elemanlarının kullanılması da dış mekanda gerçekleşecek kontrollü sosyalleşme aktivitelerinin mahremiyeti için oldukça önemlidir. Özellikle yabancı ile olan mecburi karşılaşmalarda (kargo alımı, kapıda alış-veriş vb.) mümkünse COVID-19 bulaş riskinin azaltılmasını sağlayacak konut girişi öncesi peyzaj bölümlerinin tasarlanması oldukça önemlidir.

b. Olumlu Dikkat Dağıtıcılar

Ulrich'in teorisine göre; mekan kullanımında bir takım olumlu dikkat dağıtıcıların bulunması mekan kullanıcısının stres düzeyini azaltacak, uzun süreler kapalı kalan kullanıcının vaktini daha etkin kullanmasını sağlayacaktır. Bu bağlamda olumlu dikkat dağıtıcıların mekan içinde doğru yerde ve doğru sıklıkta kullanılması oldukça önemlidir. Örneğin dikkat dağıtıcı olarak ses, yoğun ışık, çok renkli ışık gibi faktörlerin seviyesinin fazla olması konut kullanıcısını rahatsız edebilir. Elbette bu faktörlerin gereğinden az kullanılması da depresyon gibi hastalıkların oluşmasına sebep olacaktır. Özetle ortamda olumlu dikkat dağıtıcıların eksikliği insanları daha çok endişe ve stres haline sokmaktadır (Wohlwill 1968; Berlyine 1971; Ulrich, 1991: 102'den).

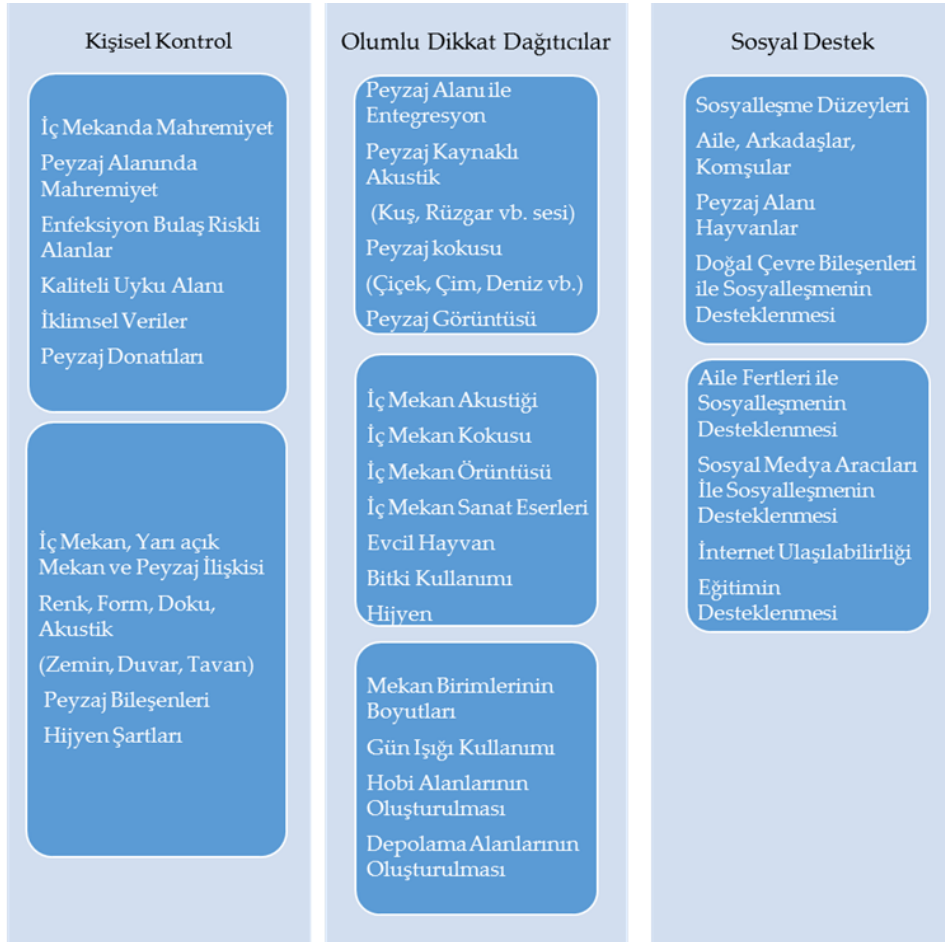
Olumlu dikkat dağıtıcıların başında mekan ile entegrasyonu sağlanmış peyzaj alanları gelmektedir. Mekan içindeki iyi olma hali etkisinin güçlendirilmesi için iç mekan, yarı açık mekan ve dış mekan (konut peyzaj alanı) ilişkisi doğru kurulmalıdır. Bu ilişki yaz ve kış sürekli olmalı, peyzaj alanında seçilecek bitki çeşidi, donatı elemanı, zemin elemanı, su yüzeyi vb. peyzaj bileşenleriyle konut kullanıcısının stresten uzak kalması sağlanmalıdır. Gün ışığının mekan içine kontrollü alınması ve peyzaj alanında güneşlenme imkanının yaratılması da kullanıcı için olumlu dikkat dağıtıcı olacaktır. Müzik dinleme faaliyetinin çoğu kullanıcı için terapi etkisi vardır. Bu faaliyetin kişinin diğer mekan kullanıcılarını rahatsız etmeden gerçekleştirilmesi de oldukça önemlidir. İç mekanda ya da peyzaj alanında hobi alanlarının tasarlanması, depolama birimlerinin oluşturulması ve mekanda renk, doku, form seçimlerinde ve sanat eseri kullanımında seçici davranılması da kullanıcının stres düzeyini azaltacaktır. Mekan içinde kullanılan sanat eserlerinin konusu da stres düzeyi üzerine etkilidir. Ulrich, (1991: 103)'de

soyut konu kullanılan tabloların kişiler üzerinde yüksek endişe yarattığı belirtilmektedir. Peyzaj alanının haricinde iç mekanda sera kullanımı, evcil hayvanlar için yaşam alanları ve oyun köşelerinin tasarımı da uzun kısıtlama dönemlerinde kullanıcının gününü daha eğlenceli geçirmesini sağlayacak olumlu dikkat dağıtıcılarındandır.

c. Sosyal Destek

Ulrich teorisinde insanoğlunun sosyal bir canlı olduğunu ve diğer insanlarla aktif olarak ilişkide olmasının stres düzeyine olumlu etkiler yapacağını belirtmektedir Ulrich, (1991: 105). Ancak COVID-19 pandemisi sonrası getirilen kısıtlamalar ve hastalığın bulaşma korkusu sebebiyle insanlar bu ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. COVID-19 pandemisi süresince sosyal ortamlardan uzak kalmak özellikle aktif yaşayan insanlar için en zorlu kısıtlamalardan bir tanesi olmuştur. Bu noktada Ulrich (1991)'in geliştirdiği Destekleyici Tasarım Teorisi mekan içindeki tasarım stratejilerinin sosyalliği artırıcı yönde etkisinin olabileceğini belirtmektedir. Burada önemli olan mahremiyet gereksinimini de göz önüne alacak sosyal etkileşim alanlarının tasarlanmasıdır. Ne yazık ki bu dönemde birçok insan için sosyalleşmenin tek yolu internet kullanımına bağlı sosyal medya ortamları olmuştur. Bu bağlamda sürekli olarak aynı mekanı kullanmak zorunda olan konut kullanıcılarının yaşam alanlarında keyifli sohbet imkanı yakalayacakları ve özel görüşmelerine fırsat bulacakları esnek mekan çözümlerinin olması önemlidir. Mekanın eğitim hayatı devam eden kişiler için de konforlu olması, farklı eğitimler ve çalışmalar için esnek mekan çözümlerinin yaratılması da kullanıcının kısıtlama dönemlerini avantaja çevirmesini sağlayacaktır.

Belirlenen kavramsal çerçeve ışığında ve Ulrich'in Destekleyici Tasarım Teorisi bağlamında COVID-19 sonrası konut ve konut peyzaj alanı için önerilen mekan parametreleri tablo halinde Şekil 3'de gösterilmektedir.

Şekil 3: Ulrich' in Destekleyici Tasarım Teorisi'ne göre COVID-19 Pandemisi Sonrası İç Mekan ve Peyzaj Alanı Tasarımı İçin Önerilen Mekan Parametreleri

Bu bağlamda; kişisel kontrol algısını arttırmak üzere, mahremiyeti destekleyecek iç mekan ve peyzaj tasarımlarını arttırmak üzere mobilya seçimleri yapılmalı, bitkisel tasarım kararları verilmeli, enfeksiyon bulaş riskli alanların olabildiğince kontrolünün kolay sağlanması için konumu doğru saptanmalı ve kullanılan malzemeler doğru seçilmeli, kaliteli uyku alanları sağlanmalı, iklimsel veriler doğru analiz edilmeli ve bu verilere uygun mekan konumlandırılmaları ve gölgeleme elemanları kullanılmalı, peyzaj donatıları bireylerin kontrolüne izin verecek şekilde tasarlanmalıdır. Bireylerin konut içi mahremiyet ve sosyalleşme isteklerini düzenleyebilecekleri iç mekan, yarı açık mekan ve peyzaj ilişkisinin sağlanması, zemin, duvar ve tavan yüzeylerinde renk, form, doku ve akustik gibi mekan parametrelerinin temizlik, değişim, ses izolasyonu vb. gereksinimler doğrultusunda bireyler tarafından kontrol edilebiliyor olması, peyzaj bileşenlerinin ve hijyen şartlarının da yine kullanıcının kontrol etme arzusuna cevap verir nitelikte olması gerekmektedir.

Olumlu dikkat dağıtıcılar altında; peyzaj alanı ile entegrasyonu destekleyici şeffaf açık veya yarı açık yüzey tasarımları, bireyin farklı algı yollarına hitap edecek şekilde iç mekanda ve peyzaj alanda akustiği (kuş, rüzgar vb sesler), kokuyu ve görüntüyü doğal ya da yapay yöntemlerle tasarıma katmak önemli görülmektedir. Buna ek olarak iç mekanda; sanat eserleri, bitki kullanımı ve hijyen faktörü olumlu yönde dikkat dağıtmak üzere değerlendirilmelidir. Mekan birimlerinin boyutlarının minimum şartları karşılamaya yönelik değil, aynı zamanda keyifli zaman geçirmek için optimum boyutlarda olması, gün ışığının içeriye işlevleri destekleyecek yönde ve optimum düzeyde alınması, hobi alanları ve depo alanlarının oluşturulması gerekmektedir.

Son olarak, sosyal desteği arttırmak üzere, sosyalleşme düzeylerini doğru tanımlamak, buna yönelik aile, arkadaş ve komşuluk ilişkilerini kontrollü şekilde desteklemek önemli görülmektedir. Peyzaj alanı ve doğal çevre bileşenleri ile bu sosyalliği desteklemek önemli görülmektedir. Sadece aile fertleri arasında değil, aynı zamanda sosyal medya araçları, genel olarak internet aracılığıyla sosyalleşmenin desteklenmesi yanısıra özellikle eğitimin bu dönemde sosyal destek bağlamında da artırılması önemli görülmektedir.

SONUÇ

Yapılı çevrenin fiziksel karakteri, kişinin üzerinde bulunduğu psikolojik rahatsızlıkları azaltabilecek bir performansa sahiptir. Bu çalışmada kullanıcının ihtiyaçları ile iç mekan ya da peyzaj alanı birimlerinin özelliklerini ve aralarındaki ilişkiyi özetlemek için geliştirilen Ulrich' in Destekleyici Tasarım Teorisi'den kavramsal bir şekilde yararlanılmıştır. Çalışma, demografik özelliklerine (kadın, erkek, yaşlı, genç vb.) bakmaksızın COVID-19 pandemisi sonrası değişen konut kullanıcılarının ihtiyaçlarını sistematik olarak tasarım özellikleriyle ilişkilendirerek; kişi, konut ve konut peyzajı uyumunun sağlanabileceğini, dolayısıyla insanların yaşam ortamının iyi olma halini destekleyebileceğini savunmaktadır.

COVID- 19 pandemisi sonrası konut iç mekan ve peyzaj alanları insanların fiziksel ve psikososyal hayatı üzerinde çok daha etkili hale gelmiştir. Bu çalışma ile insanların evde kalma sürelerinin uzamasıyla artan sağlık sıkıntılarının doğru iç mekan ve peyzaj tasarımları ile azaltılabileceği vurgulanmaya çalışılmıştır. Son yıllarda yapılan ve çalışma içinde de yer verilen araştırmalar çalışmanın ana vurgusunu destekleyecek niteliktedir. Çalışmada örnek olarak verilen araştırmalar iç mekan ve peyzaj tasarımının insan sağlığı üzerine çok büyük etkilerinin olduğunu göstermektedir. Pandemi sonrası değişen konut iç mekan ve konut peyzaj alanı gereksinimlerine göre mekanların morfolojik olarak değişimi oldukça büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda çalışmada öncelikle insan gereksinimleri ve iyi olma kavramı irdelenmiştir. Sonrasında sırasıyla Ulrich' in Destekleyici Tasarım Teorisi ele alınmış ve teorinin bileşenleri, konut iç mekan ve peyzaj alanları için tasarım önerilerinin kavramsal olarak ortaya konması amacıyla yorumlanmıştır. Çalışmanın, Ulrich'in Destekleyici Tasarım Teorisi ile desteklenerek, uygulamaya yönelik öneriler sunması özgünlüğünü ortaya koymaktadır. Sonuç olarak tüm bilim çevrelerinin üzerinde durduğu üzere, insanları yeni bir dünya düzeni beklemektedir ve bu yeni düzende mekanlar da kendi dinamik yapıları içerisinde değişmeye ve evrilmeye devam edecektir. Bu evrim alışlagelen ve bilinen bazı kabulleri de değiştirecek, tasarım disiplinine yeni anlamlar katacaktır. Bu bağlamda, bu çalışma ile iyi olma kavramının irdelenmesi, bu amaca yönelik insan gereksinimlerini dikkate alarak somut öneriler sunulması ve gelecek çalışmalara önderlik etmesi hedeflenmiştir.

KAYNAKÇA

- Amerio, A.; Brambill, A.; Morganti, A.; Aguglia, A.; Bianchi, D.; Santi, F.; Costantini, L.; Odone, A.; Costanza, A.; Signorelli, C.; Serafini, G.; Amore, M. ve Capolongo, S. (2020). COVID-19 Lockdown: Housing Built Environment's Effects on Mental Health. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(16), 59-73.
- Bennett, T. ve Jones, A. (2018). The Health Benefits of the Great Outdoors: A Systematic Review and Meta-Analysis of Greenspace Exposure and Health Outcomes. *Environmental Research*, 0(166), 628-637.

- Bo, H-X.; Li, W.; Yang, Y.; Wang, Y.; Zhang, Q.; Cheung, T.; Wu, X. ve Xiang, Y-T. (2021). Posttraumatic Stress Symptoms and Attitude Toward Crisis Mental Health Services Among Clinically Stable Patients With COVID-19 in China. *Psychological Medicine*, 0(51), 1052–1053.
- Cherry, K. (2020). Personal Construct Theory Overview. <https://www.verywellmind.com/what-is-personal-construct-theory-2795957> adresinden 20.04.2021 tarihinde erişildi.
- Constanza, R.; Fisher, B.; Ali, S.; Beer, C.; Bond, L.; Boumans, R.; Danigelis, N.; Dickinson, J.; Elliott, C.; Farley, J.; Elliott Gayer, D.; MacDonald Glenn, L.; Hudspeth, T.; Mahoney, D.; McCahill, L.; McIntosh, B.; Reed, B.; Turab Rizvi, S.; Rizzo, D.; Simpatico, T. ve Snapp, R. (2007). Quality of Life: An Approach Integrating Opportunities, Human Needs, and Subjective Well-Being. *Ecological Economics*, 61(2-3), 267-276.
- Desmet, P.M.A. ve Pohlmeier, A.E. (2013). Positive Design: An Introduction to Design for Subjective Well-Being. *International Journal of Design*, 7(3), 5-19.
- Droit-Volet, S.; Gil, S.; Martinelli, N.; Andant, N.; Clinchamps, M.; Parreira, L. vd.. (2020) Time and Covid-19 Stress in the Lockdown Situation: Time Free, «Dying» of Boredom and Sadness. *PLoS ONE*, 15(8), 1-15.
- Ensarioğlu, S. A. (2020). Pandemi Sürecinin "Evrensel Tasarım" İlkelerine Etkileri. *International Journal of Social Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 7(55), 1673-1680.
- Gursoy, D. ve Chi, CG. (2020). Effects of COVID-19 Pandemic on Hospitality Industry: Review of The Current Situations And a Research Agenda. *Journal of Hospitality Marketing and Management*, 29(5), 527-529.
- Grigoriou, E. (2019). *Wellbeing in Interiors Philosophy, Design and Value in Practice*. London: RIBA Publishing. 1-192.
- Hazer, M.; Formica, M.K.; Dieterlen, S. ve Morley, C.P. (2018). The Relationship Between Self-Reported Exposure to Greenspace and Human Stress in Baltimore, MD. *Landscape and Urban Planning*, 0(169), 47–56.
- Hupper, F.A. ve So, T.T.C. (2013). Flourishing Across Europe: Application of a New Conceptual Framework for Defining Well-Being. *Social Indicator Research*, 0(110), 837–861.
- Jurblum, M., H Ng, C., Castle, D. J., (2020). Psychological Consequences of Social Isolation and Quarantine: Issues Related to COVID-19 Restrictions. *Focus*, 49(12), 778-783.
- Klingmann, A. (2007). *Brandscapes. Architecture in the Experience Economy*. Cambridge: The MIT Press.
- Manzini, E. (2014). Making Things Happen: Social Innovation and Design. *Design Issues*, 30(1), 57–66.
- Petermans, A. ve Pohlmeier, A. (2014). Design for Subjective Well-Being in Interior Architecture. *Conference: Proceedings of The 6th Symposium of Architectural Research 2014: Designing and Planning the Built Environment for Human Well-Being* içinde (s. 206-218). Oulu, Finland: University of Oulu.
- Poortinga, W.; Bird, N.; Hallingberg, B.; Phillips, R. ve Williams, D. (2021). The Role of Perceived Public and Private Green Space in Subjective Health and Wellbeing During and After the First Peak of the COVID-19 Outbreak. *Landscape and Urban Planning*, 0(211), 1-11.
- Stephoe, A. ve Appels, A. (1989). *Stress, Personal Control, and Health*. Chichester, England: John Wiley.
- Ulrich, R. (1984). View Through a Window May Influence Recovery From Surgery. *Science*, 0(224), 420-421.
- Ulrich, R. (1991). Effects of Interior Design on Wellness: Theory and Recent Scientific Research. *Journal of Health Care Interior Design: Proceedings from The Annual National Symposium on Health Care Interior Design. National Symposium on Health Care Interior Design*, 0(3), 97-109.
- White, M.P.; Pahl, S.; Wheeler, B.W.; Depledge, M.H. ve Fleming, L.E. (2017). Natural Environments and Subjective Wellbeing: Different Types of Exposure are Associated with Different Aspects of Wellbeing. *Health and Place*, 0(45), 77–84.
- WHO, 2019. <https://www.who.int/> adresinden 20.05.2021 tarihinde erişildi.
- Wohlwill, J. (1968). The Physical Environment: A Problem for a Psychology of Stimulation. *Journal of Social Issues*. 22(4), 29-38.
- Zavei, S.J.A.P. ve Jusan, M.M. (2012). Exploring Housing Attributes Selection Based on Maslow's Hierarchy of Needs. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 0(42), 311–319.